

ra de raó per totes dues parts. Hem de reconèixer que morfològicament, des del punt de vista formatiu del llatí antic, una formació en -ICULA o -UCULA partint d'un radical en -US/-A es presta a objeccions o incredulitat: no és cas ben comparable al de SORTICULA i *sorticulosus* que hem pres com a argument a dalt, en el qual el tema és en -i- o consonant i per tant la formació en -iculus,-a és normal en llatí des dels orígens.

I no obstant resten fets incommovibles l'etimologia FACTICIUS d'*hechizo*/*feitizo* i l'objecció fonètica contra FATUCULUS > *fattucchiera*, a causa de la -tt- (car la contaminació de *fatturare* no convenç pas!) i la identitat de fons entre *fattucchiera* i *feitillera*/*fachilheira* també és un fet palpable. La solució és que FATUCLUS seria un dels punts de partida i FACTICIUS l'altre, i que aquest últim tipus va fer objecte el grup de FATUCLUS d'una refacció creixent a proporció de la proximitat geogràfica: 1 *fattucchiaro* (només la -tt- i en bona part el sentit), 2 *feitilhier*/*feitiller*, on la re-creació hipostàtica FACTICULA és ja quasi completa i solament la formació en -CL- serva l'eco d'una veu llunyana del paganisme campestre. Car és veritat que des de FATUUS la formació en -UCLU és plenament justificada: tant com la de *uolucrum*/*uoluclum* de *uolvere*, la de *ueruclum* (fr. *verrou*) de *ueru*, *manucula* de *manus*, -ūs, *genuculum* de *genu*. És possible que la forma FATUCLU, -UCLA, es vagi mantenir amb -r- senzilla en algunes parts de la Romània, car el nostre *fadolles* del S. xv ve a tenir el mateix sentit que *feitilles* en l'acc. secundària, de 'enraonies, foteses, minúcies'.

Acabo, doncs, per aquestes. En alguna zona del Nord del Prnc. *feitillera* ha restat usual en el nivell popular: «creuria en *feitilleries*» 'supersticions' sentia encara a Foixà el P. Serra (AORBB v, 233), i el Dag. recull *feitiller* i *feitillera* a Castelletçol, però que s'usi a Bna. *feitiller* per 'manifasser', «entrometido» no puc pas confirmar-ho: temo que *AlcM* hagi estat mal guiat).

En canvi a les Illes Balears, això ja no és cosa d'uns pocs, si bé allí ha descendit al nivell anecdòtic i col·loquial de 'romanços, bagatelles, foteses', i davant la i tònica hi ha hagut dissimilació de *i-i* en *e-i*; usat a tot drap per AMAlcover en el seu estil plebeu: «per falta de *moraduiços* ['diners']', que heu fusos ab *fatalleries* que no calien gota» (BDLC XI, 114; XIII, 216) i ell mateix ens diu que a Menorca sovint hi fan una metàtesi *təfələriə* (BDC VIII, 263);⁴ però a Menorca sembla que conserva el sentit etimològic de 'superstició': «qui troba una ferradura usada i l'estoja, és sortat --- és *fatalleria* moderna: algú creu que ens ve d'Alger»,⁵ Camps Merc. (Folk. II, 98).

Semblantment en el P. Val. A Alcoi, Castalla, etc. *feitillera* es conserva també però amb el sentit de «melindre en el comer»: Gulsy en la seva tesi del Sanelo suggereix que fos degut a influència del significat secundari pres per *filateria* (primitivament 'amulet'), amb el qual sembla que ja el confon Sanelo. No és, però, solament l'abstracte que ha pres aquest camí en terres valencianes, car GaGirona troba *feitiller*, -ra, 'esganat en menjar, que només busca els mosos bons' 60

a Benassal (també CastPna. i Tort., *AlcM*), i igualment en el Migjorn: «que no li agraden molts menjars: *un xiquet molt feitiller*, no vol més que *fregits*», Valor (c. 1950). Segons Ignasi Soldevila⁵ (p. 1967, 138) s'usa +*feitillós* a Xàtiva per 'capritxós'.

¹ Cap a Ponent, en canvi, no hi ha prolongació de forma semblant, car si bé Borao dóna *feitilleros* «divinos» com llegit en els Fuegos de Aragón; no havent-hi més, cal pensar en un catalanisme jurídic. Cf., però, la nota última. — ² Alterada, però només en la terminació, car no sols el sentit és sempre 'encantament, pràctiques màgiques o de bruixeria', sinó que la grafia -ch- del provençal rodanès, com és sabut, és una africada pron. -ts- amb força africació i element palatal perdut, que pressuposa necessàriament una base amb -ct- (equivalent de -it- del català i del llgd. occidental) i no pas res de paral·lel a la -ix- catalana o -sci- italiana: com que -arié és femení i equivalent dels nostres abstractes en -eria, *fachinarié* reproduceix bastant fidelment el nostre *feitillera* sinó que hi ha hagut substitució de la terminació sufixal -illar per -inar (causa fonètica o morfològica potser, i probablement contaminació del sinònim cultista francès *fasciner*, ll. *fascinari*, sense parentiu etimològic). — ³ També per a nosaltres han de tocar aquestes campanes: que unes antipares no ens privin de veure que l'ètimon FICTILIA 'fingiments' que ha fet goig a *AlcM* està òbviamment desmentit pel *fattucchiera* italià, el *fachilhier* occità i el *feiticeiro*/*hechicero* occidental. I ací hi ha un doble escamoteig: ens posen una quantitat falsa *FICTILIA quan en realitat la quantitat veritable és la de *fictilis*, plural neutre *fictilia*, i en el radical justament és *fictus* amb llarga el que fa esperar la coneguda alternança *pingere*/*pictus*, *dirigere*/*directus*, *règere*/*rèctus*, *subigere*/*subactus*, *frui*/*fructus*, etc.; d'altra banda el significat i aplicació del llatí *ingere* està molt poc o gens de la part de la ficció, i molt més a la banda de l'art i la manufactura, en els pocs antics que usaren *fictilis*: 'terris, argilós', Cicero, *fictile* «vase d'argiles», Plini, *fictiliarius* 'terrisaire' en inscripcions. — ⁴ Com sovint passa darrere una i, hi hauria diferenciació preventiva de la *yl* no canviada per tant en *y*. — ⁵ Aquest col·lega de la Univ. de Quebec publica una nota (*Annali dell'Istituto Univ. Orientale, Sez. Romanza*, Nàpols 1967, 132-44) molt erudita, però força confusional, sobre mots que relaciona amb *feitillar* en castellà, particularment *fatilado* repetit en Berceo i l'*Alex.*; no aclareix res, en part desorientat per la desencaminada etimologia de Malkiel: un fabricat i enterrament inversemblant FACIE GELATUS inspirat en un hapax *fazelado* de Santillana que pel context i sentit és evident que no té relació amb aquell *fatilado* ni amb *feitillat* (segurament mera corrupció manuscrita d'alguna altra cosa); també per una sèrie de paronomàxies insignificatives amb mots de sentit i etimologia irreconciliable amb la de *feitillar*, com el *fadigar* jurídic medieval, o *focilar* 'llampegar', etc. No és inversemblant que aquell *fatilado* resulti d'un en-